

Окрім того, ефективним було б запровадження у навчальний процес вивчення таких тем та проблем, як «Протидія дезінформації», «Маніпулювання масовою свідомістю», «Технологія створення новин та фейкових новин тощо»; а також розвиток критичного та аналітичного мислення шляхом ознайомлення з методами та способами перевірки інформації та виявлення сфабрикованого контенту у соціальних мережах; виховання національно-патріотичного громадянина та формування етичних систем особистості.

Отже, перехід до соціальної, освітньої та професійної діяльності у віртуальному середовищі вимагає формування та розвитку цифрової компетентності у молоді. Тому, сьогодні перед ЗВО постає першочергове завдання підготувати не лише професіонала у певній галузі, а особистість, здатну ефективно спілкуватися, співпрацювати та «існувати» у цифровому суспільстві.

Література

1. *Key competences for lifelong learning* : Publications Office of the EU, 2019. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en> (access date: 11.03.2022).
2. Кудлай В. О. Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. 2015. Вип. 10. С. 97–104.
3. Belshaw D. *What is digital literacy? A Pragmatic investigation*. URL: <https://dougbelshaw.com/doug-belshaw-edd-thesis-final.pdf> (access date: 12.03.2022).
4. Aviram A., Eshet-Alkalai Yo. Towards a Theory of Digital Literacy : Three Scenarios for the Next Steps. *The European Journal of Open, Distance and E-Learning*. 2006. URL: <http://blogttn.info/dspace/rh/53.pdf> (access date: 12.03.2022).

УДК: 004+316.324.8:141.7+159.923.2

Шмиголь Михайло Федорович

*к. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

Юшкевич Юлія Сергіївна

*к. філос. н., ст. викладач кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

АНТРОПОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

JEL classification: D830; Z130

Сучасний світ досить складний для його розуміння пересічною людиною. Але життя примушує нас існувати в цьому багатозначному та суперечливому нестабільному середовищі, часто спонтанно та неусвідомлено прилаштовуючись до величезних швидкоплинних змін, що супроводжують наше життя. Чимало вчених підкреслюють, що необхідність впровадження високих технологій нового покоління відкривають нові перспективи у розвитку економіки та бізнесу, які, у свою чергу, призведуть і до багатьох радикальних не лише позитивних, але й негативних побічних соціокультурних та гуманітарних ефектів. Зрозуміло, що ці проблеми примушують наукову гуманітарну думку, як і в інші переломні епохи, звернутись до вічної теми людини, як з точки зору її існування, образу життя в сучасному інформаційному суспільстві, здатності адаптуватися до нових викликів часу, долати ментальні перешкоди, які неодмінно виникають в цих умовах, так і її сутності.

Проблема майбутнього існування людства сьогодні стає глобальною з точки зору непередбачуваного розвитку сучасної цивілізації, оскільки уявлення про таке майбутнє в свідомості людини стає все більш неясним та незрозумілим, а тому і небезпечним. Сучасними футурологами, такими, як Р. Курцвайл, прогнозується, що в середині ХХІ сторіччя виникне вибухова точка розвитку, точка сингулярності, коли створені людським інтелектом механізми та комп'ютерні системи вийдуть на передній край еволюції розуму [1].

В академічних колах зростає зацікавленість до нових технологій та їх впливу на гуманітарні науки, що породжує новий простір для досліджень, який часто називають *posthuman studies* – «пост людські» або «пост гуманітарні» дослідження. Як приклад – впливова книга Н. К. Хейліс «Як ми стали постлюдиною: віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці» [2].

Добре зрозуміло, що відсутність науково обґрунтованих уявлень про майбутнє ускладнює можливість планування розвитку суспільства і, в тому числі, стає проблематичним формування науково обґрунтованих цілей освіти, що забезпечують підготовку фахівців необхідної кваліфікації, які відповідали б вимогам часу.

Проблеми, які об'єктивно виникають на сучасному етапі активного розвитку цифрових технологій з необхідністю актуалізують сферу гуманітарної освіти, що покликана визначати та формувати ті якості, які роблять людину суб'єктом як сучасних, так і майбутніх цивілізаційних змін, створювати підґрунтя вибору суб'єктом практичних дій і способу свого життя в нових умовах та на перспективу.

Отже, моделювання майбутньої картини соціального світу та визначення ролі й місця людини в ньому, а також осмислення як позитивних, так і негативних побічних ефектів, що виникають внаслідок впровадження новітніх цифрових технологій – це перш за все завдання гуманітарних наук, а підготовка фахівців, здатних до такого аналізу – завдання гуманітарної освіти.

За цих умов освіта в цілому стає необхідним елементом в процесі підготовки та формування освіченої особистості нової цивілізаційної епохи, незалежно від сфери її професійної діяльності, оскільки значною мірою, наприклад, гуманітарні знання визначають шлях досконалого розвитку її світогляду, «внутрішнього світу», переконань, і які ґрунтуються на умінні збирати та користуватися інформацією для вирішення як повсякденних, так і стратегічних задач, здатності аналізувати та узагальнювати навички швидкого орієнтування в інформаційному просторі, розумінні причин та можливих наслідків розвитку технологічної революції, відповідальності за своє майбутнє, за життєвий вибір, особисту та громадську безпеку.

Але виникає закономірне питання: чи відповідає гуманітарна освіта, що спрямована на розвиток сучасної особистості, формуванню необхідного рівня її світогляду, моральності та духовності у широкому сенсі цього слова, її здатності розуміти сенс тих змін, що відбуваються у світі, системі уявлень та цінностей, що становлять духовні основи життя як людини, так і суспільства, а також, що принципово важливо, чи відповідають сучасні соціальні якості особистості вимогам соціуму задля забезпечення гармонійного цивілізаційного її розвитку в епоху цифровізації? І як може гуманітарне знання впливати на перебіг сучасної науково-технологічної революції?

На жаль, багато соціогуманітарних проблем, у тому числі, й питань, що стосуються до аналізу відповідних якостей сучасної людини, які б сприяли її адекватному адаптуванню до сучасної цифрової цивілізації, сьогодні не враховуються достатньою мірою, або вважаються другорядними в контексті пануючих парадигм розвитку гуманітарної освіти в нашій країні.

Але вже існуючий досвід свідчить, що у покоління тих, хто сформований системою сучасної освіти, яка пройшла безліч етапів різних реформ, можна чітко фіксувати зменшення потреби у самостійній постановці власних цілей. Освітня практика підтверджує і той факт, що більшість молодих фахівців сьогодні демонструють здатність точно відтворювати алгоритми певної діяльності, до якої вони підготовлені, але відчуваються суттєві труднощі при осмисленні завдання у більш об'ємному масштабі, що передбачає наявність світоглядної зрілості та розуміння кінцевих цілей.

Така ситуація може бути пояснена тим, що впровадження останнім часом Інтернет-ресурсів та телекомунікацій, цифрової техніки, мобільних пристроїв істотно вплинуло на розвиток нового, цифрового покоління молоді, яке відрізняється особливим типом мислення. Наприклад, останнім часом у дослідженнях вчених виділяються такі його особливості, як розсіяна увага, або «кліповість» мислення, обмеженість лексики, змішання реального та віртуального просторів, відсутність здатності читати та розуміти великі тексти за обсягом, слабо розвинена творча уява; впевненість у своїй унікальності, підвищена увага до свого внутрішнього світу, індивідуалізм, тощо [3, с. 34].

Сучасна молодь по-іншому сприймає дійсність, має власні підходи до різних видів діяльності. Сучасне покоління і до навчання ставиться по-іншому, на відміну від попередніх поколінь. Виходячи з таких якостей цифрового покоління, необхідно вибудовувати й адекватний освітній процес, який би ґрунтувався на гуманітарних науках та враховував значущість цифрових технологій для реалізації цілей освіти, виховання та розвитку молоді.

Це особливо актуально, коли існує протиріччя між вимогами до соціалізації, що передбачає наявність безпосередньої комунікації та взаємодії у реальному середовищі людського спілкування, що насичене емоціями, боротьбою інтересів, конфліктами, і потребує емпатії, включення рефлексії, миттєвої і точної людської реакції, тощо, з одного боку, і замкнутістю типових представників цифрового покоління у віртуальний, мережевий, ігровий світ – з іншого боку.

Виходячи із вищевикладених особливостей соціальної реальності, необхідно вибудовувати освітній процес, який враховував би, в тому числі, й особливості сучасного процесу соціалізації. І хоча методика та форми впровадження цифрових освітніх технологій досить активно

обговорюються в освітянських колах, де пропонуються різні механізми задля досягнення цієї мети, вважаємо, що потребує також уваги розробка та впровадження адекватних сучасних механізмів соціалізації [3, с. 36]. І тут корисним може бути і досвід американських та європейських вчених, що пропонують шляхи ефективного впровадження цифрової педагогіки в західній системі освіти [4].

Отже, аналізуючи антропологічні проблеми в ситуації постійних змін в суспільстві, що обумовлені швидким зростанням впливу інформаційних технологій нового покоління, ми переконані, що їх вирішення може бути адекватним лише в тому випадку, якщо ми зрозуміємо природу «вихідного матеріалу», з яким ми маємо справу. Таким «вихідним матеріалом» є людина сучасного цифрового світу, її особистість, тобто суб'єкт, що володіє самосвідомістю, здатний до прийняття рішень і вибору цілей та засобів для їх реалізації в нових реаліях. У сучасному інформаційному суспільстві суттєво зростають вимоги до сучасних стандартів освіти, що формує інтелектуальні та творчі здібності людини. Реалізація цих вимог потребує нового принципу відбору, побудови та систематизації не лише спеціальних дисциплін, але й дисциплін гуманітарного циклу.

Література

1. Kurzweil R. *The Age of Spiritual Machines*. New York : Viking Press, 1999. 400 p.
2. Hayles N. K. *How we became posthuman : virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. Chicago-London : The University of Chicago Press, 1999. 350 p.
3. Блинов В. И., Сергеев И. С., Есенина Е. Ю. *Педагогическая концепция цифрового профессионального образования и обучения* : монографія. Москва : Дело, РАНХиГС, 2020. 112 с.
4. Croxall B. and Koh A. *A Digital Pedagogy Unconference*. Modern Language Association Convention. URL: <https://www.briancroxall.net/digitalpedagogy> (access date: 16.03.2022).

УДК: 316.324.8+32.019.5:141.7+159.923.2

Щубелка Наталія Володимирівна

*к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

Симоненко Сергій Петрович

*к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

ДО ПИТАННЯ ПРО МАНІПУЛЯЦІЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ

JEL classification: D830; Z000

В умовах інформаційного суспільства, де соціально-економічні детермінанти втрачають свою виразність, особистість потрапляє до системи нових зв'язків та відносин. Під впливом процесів інформатизації соціокультурне середовище стає більш динамічним та мало прогнозованим. Культурні трансформації змінюють образ людини, її особистісні характеристики на рівні, як психологічних, так і соціальних якостей. Ці тенденції соціокультурного розвитку актуалізують проблему збереження особистісної автономії.

Особливим викликом для особистісної автономії в умовах інформаційного суспільства стала маніпуляція. Маніпуляція є засобом психологічного впливу. Поняття «маніпуляція» латинського походження, та має декілька значень: «жменя», «маленька група». Термін вживається в декількох значеннях: як звернення до об'єктів з особливими намірами, як ручне управління; як загін воїнів – маніпула, що беззаперечно підкорюється та виконує всі розпорядження командуючих.

Перші спроби дослідити явище маніпуляції зробили античні філософи. Так, Платон трактував маніпуляцію як феномен, що дає можливість нав'язати людині певні думки, підкорювати волю, скеровувати її на здійснення певних дій. Ґрунтовно досліджувати маніпулювання почали в другій половині ХХ ст. Намагання знайти дієві засоби протистояння і захисту людини від маніпуляцій, поставило цю проблему в коло самих обговорюваних в наукових спільнотах. Феномен маніпуляції в аспектах критеріїв, механізмів та технологій досліджували Е. Берн, Е. Фромм, А. Елліс, О. Коннор, Д. Мартін, Г. Шиллер. Вплив засобів масової інформації на свідомість людей, на формування громадської думки, управління суспільством досліджували П. Лазерфельд, Г. М. Маклюен, Г. Шиллер.

Маніпуляція – це складний процес, в основі якого – визначення суб'єкта та об'єкта, організація умов, окреслення моделі та вибір прийомів, технологій. Суб'єкт та об'єкт – це структурні елементи